35155/P

S207I

GEDACHTEN

OVER DE

BLOED- EN WATERVLOEJING

UIT JESUS DOORSTOKENE ZIJDE,

VAN DEN HEERE

M. J. DE MAN,

IN DESZELFS LEVEN, MED. DOCT., ARCHIATER
DER STAD EN DES KWARTIERS VAN

NIJMEGEN,

LID VAN VERSCHEIDENE ZO IN- ALS BUITEN-
LANDSCHE GENOOTSCHAPPEN.

UIT HET LATIJN VERTAALD,

DOOR

W. L. KRIEGER,

PREDIKANT IN 'SGRAVENHAGE.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCIV.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORBERICHT

VAN DEN

VERTAALER.

Deze verhandeling is door wijlend mijnen hooggeſchatten vriend, den beroemden Geneesheer DE MAN, *geſchreven om geplaatst te worden, in de* Nova Acta Phijſico medica Academiæ Ceſareæ Leopoldino Carolinæ naturæ Curioſorum &c. *en daar toe niet lang voor deszelfs overlijden ('t welk in 't laatſte van 't jaar* 1785 *voorgevallen is) afgezonden. Om dezelve ook in ons vaderland meer bekend te doen worden, had ik de vertaaling op mij genomen; doch het* VIII*ſte Deel van dat geleerde werk is veele jaaren achter gebleven, en werd met ongeduld te gemoet gezien. Eindelijk is de uitgaave daar van geſchied, en dit ſtukje daar in geplaatst: ik vond geen reden, om mijne belofte niet te vervullen, daar 't mij tot geen gering vermaak ſtrekte gelegenheid*

te hebben, terwijl ik 't gene hier buiten het vak mijner kundigheden is aan anderen ter beöordeeling overlaate, om de hartlijke taale van eenen Geleerden en Godvruchtigen Geneesheer aangaande het lijden van onzen gezegenden zaligmaaker meer uitgebreid kenbaar te maaken.

En 't is mij te meerder aangenaam hier door voor mij zelven en voor anderen die den voortreflijken man van nabij gekend hebben, eene blijvende erinnering te vernieuwen, van zijne ingenomenheid met Jeſus kruis, welke op het leerrijke en troostvolle ſterfbed mijns waardigen vriends zo zichtbaar is geweest; daar de kragt zijns geloofs met zulke heldere ſtraalen ſchitterde, zijn vertrouwen op zijnen door lijden verheerlijkten Verloſſer zo levendig was, en zijne vrienden Hem al juichende de haven der eeuwige ruste zagen inſtevenen.

GEDACHTEN
OVER DE
WATER EN BLOEDVLOEJING
UIT JESUS DOORSTOOKEN ZIJDE.

Indien wij de juiste betekenis der woorden gadeslaan, is er alle reden, zo ik meene, om te denken, dat de krijgsknecht van welken JOHANNES meldt (*), wat anderen ook bijgebragt hebben om aan eenen uit de Romeinsche ruiteren te denken, voor eenen voetknecht te houden zij, wijl 't griekſche woord (ϛρατιωτης) eigenlijk een krijgsknecht die te voet dient aanwijst.

Bij de oude Romeinen tog, was er, in hunne legioenen, een zeker getal die met

(*) Hoofdst XIX: 34.

met ſpiesſen gewapend waren, en van daar met den naam van ſpiesdraagers (*hastati*) benoemd werden.

Een van deze ſchijnt het geweest te zijn, die met eene brede gepuntte piek, (want dit betekent het woord λογχη) de zijde des gezegenden verlosſers doorboorde, waarop terſtond een vloed van bloed en water uitbrak, en uit deze wonde ſtroomde.

Van alle tijden heeft deze bloed en watervloeiïng aan de verſtanden der geleerden de grootſte moeite verwekt.

Veele naamen den toevlucht tot het getrouwe anker van onkunde en bijgeloof, door hier aan een wonderwerk te denken, bij de naamen van eenen BLASIUS (*)

NI

(*) *In* VESLINGII *ſijntagma Med. Cap. X.*

NIFANUS (*) THEOPHIJLACTUS (†) RITTERUS (§) TARNOVIUS (**) POSNERUS (††) wil ik geen anderen voegen, hoe groot dit getal ook te maaken ware.

Dan zo ooit, is dit zeker met ALEXANDERS zwaard den knoop door te hakken, maar niet te ontbinden, of ik moet blinder dan een mol zijn. — Want hoe gaarn ik eerbiedig erkenne dat Gods voorzienigheid in dit geval bijzonder werkzaam zij geweest, zo houde ik het met hun die van oordeel zijn, dat het getal der wonderwerken niet moet vermenigvuldigd worden.

Of

(*) *Comment in h. l. Joannis.*

(†) *In Joann.*

(§) *De aqua ex Christi latere profluente.*

(**) *In Euang. Joannis.*

(††) *In Disputat de singularib. et mirandis.*

Of bedriege ik mij? Er is die tegenwerpt, dat, de driedubbele verzekering van JOHANNIS *die 't gezien heeft die heeft het getuigd — en zijne getuigenis is waarachtig — en hij weet dat hij zegt het gene waar is*, overvloedig aantoont, dat hier iets bijzonders en waarlijk wonderdadigs plaats moet gehad hebben.

Hier op antwoorde ik, dat de Euangelist met deze woorden geheel iets anders ſchijnt te hebben bedoeld, en wel om daar door te meer gewigt bijtezetten, aan 't gene in de profeetiſche ſchriften aangaande dit geval, te vinden was, 't welke terſtond door hem, bij deze verzekering, wordt aangehaald (*) *want deze dingen zijn geſchied op dat de ſchrift vervuld worde: geen been van hem en zal verbroken worden* (†) *en wederom zegt een an-*

(*) vs: 35, 36.

(†) *Exod.* XII: 42. Conf. *Ps.* XXXIV: 21.

ander ſchrift: zij zullen zien in welken zij geſtoken hebben. (*)

Misſchien heeft ook de Geest, die zijne pen beſtierde, gedoeld op 't heilzaam werk *der rechtvaardigmaking* en *heiligmaking*. Deze beide uitneemende weldaaden tog, welke door de water en bloedvloeïïng, als afgeſchetst kunnen worden beſchouwd, worden als vruchten van 's Heilands dood, wel in orde van opvolging, doch evenwel ten nauwſten ſaamverbonden aan den uitverkorenen geſchonken.

Veelligt zag hij ook met godvruchtige verwondering in het bloed eene toeſpeeling op 't ſakramenteele teken van 't Avondmaal en in 't water op dat van den doop, in deze beide plechtigheden tog, worden de hemelſche goederen onder deze tekenen afgeſchetst en vergewist.

Dan

(*) *Zach.* XII: 10.

Dan ik worde te verre heen gevoerd, en zou de ſeis in eens anderen oogst ſlaan. 't Is mij genoeg, aangetoond te hebben, dat uit de woorden der H. Schrift niets kan worden afgeleid, 't welke eenigzins daar voor zou pleiten dat wij aan een wonderwerk te denken hebben.

Anderen hebben daarom eenen veiligeren weg zoeken in te ſlaan: doch hier zijn wederom zo veele verſchillende ſpaden, dat er zo veel zinnen als hoofden zijn te tellen. En hoe gaarn had ik eenige opvatting gevonden, die ik met genoegzaame overreding als de mijne kon onderſchrijven!

Doch ik kan niet ſtemmen met BARTHOLINUS die, in plaats van bloed en water, alleenlijk denkt aan de bloedige wei uit de holte der borst voortgevloeid. (*) Want

(*) *Epist Med.* 72 *Cens.* 1.

Want laat het zo zijn, zo als die geleerde man wil, dat er bestendig bij alle lijken in de borst een bleekroode bloedige wei gevonden wordt, en dat zulks, wegens de veelvuldige lichaamssmerten en zielsbenauwdheden, meer dan gewoon in 't gestorven lichaam van Jesus heeft plaats gehad: 't blijkt duidelijk genoeg dat de scherpe spies dieper zij doorgedrongen, en de inwendigste en edelste deelen doorstoken heeft. Dit mogen wij afleiden uit de eigene beduidenis van 't woord (εκκεντειν) 't welke de Euangelist in 't aanhaalen der Godspraaken bezigt (*), als ook uit de breede gedaante van de spies, waar door de wonde is gemaakt, vergeleken met het aanmerklijke overgebleven lidteken, waar in aan THOMAS vergund werd, om naar zijne begeerte, niet slechts den vinger te steeken, gelijk in het teken der nagelen in 's Heilands handen, maar zelfs zijne hand te mogen brengen (†).

En,

(*) Joh. XIX: 37.

(†) Joh. XX: 25, 27.

En, daar er, zonder dringende noodzaak van den eigenlijken zin der woorden in de heilige ſchrift niet mag afgeweken worden, wie vindt zich dan niet genoopt, bij een nauwkeurig inzien van 't geene ons verhaald wordt, om geredelijk te erkennen, dat er onderſcheidelijk bloed en water uit deze wonde zij gevloeid, en wel eerst het bloed en daar na het water?

Daarom denke ik ook niet dat BAPTISTA (*) het juist getroffen heeft, wanneer hij wil, dat het uitgeſtorte bloed met water langs de ſtok van den piek, op de handen en in de oogen van den krijgsknecht, zij nedergevloeid, waar van hij op deze wijze zingt: „ O blinde naar de „ ziel, niet minder dan naar 't lichaam, „ de heilige borst zijt gij met uwe ſpies „ genaderd, en hebt dezelve den ſteek „ gegeven; het bloed, met water uitge-

„ ſtort,

(*) *Poeta Mantuanus, Libr. Fastor.*

„ ſtort, is op uwe vingeren langs den „ piek gedropen, toen het uwe oog aan„ raakte, werd het gebrek weggenomen." enz.

Even weinig worde ik bewogen door 't gezag van AMBROSIUS, welke met HIERONYMUS, DAMASCENUS, RUFFINUS, TERTULLIANUS en anderen, (*) uit het bondzegel van den doop aanleiding nam, om wel met een godsdienſtig oogmerk, maar echter te onbedachtzaam de orde der uitgevloeide vochten omtekeeren, en 't water voor het bloed te plaatſen, gelijk de doop voor 't avondmaal gaat.

Ten aanzien van LAURENTIUS, (†) en anderen, die met Hem gevoelen, hebbe

(*) VOETIUS Patr. II *ſelecta Disput Theol. de perfoſſo Christi latere.*

(†) Libri IX *Hiſt. anatom. de organis vitalibus.*

be ik aantemerken: dat ik geredelijk toeſta, waar van ſtraks nader, dat het water door hun te recht uit het *pericardium*, of hartenzakje, wordt afgeleid; doch van waar is dan het bloed gekomen? uit de huid? of uit de ſpieren die aan de huid gelegen zijn? Voorzeker dit wordt weerſproken door die aanmerklijke veelheid van bloed, welke uit het doorſtoken lijk is voortgevloeid, zo dat dit de bijzondere oplettenheid van den Apostel die dit aanſchouwde, na zich heeft getrokken.

Ja, dat er uit meerdere diepte, om zo te ſpreeken, een beek van bloed uit de wonde ontſprongen zij, blijkt genoeg, op dat ik het te voren gezegde niet herhaale, uit het woord dat de euangelist gebezigd heeft: *daar kwam bloed en water uit* (ἐξῆλθεν).

Of zou dit bloed zijn ontſprooten uit de zelfſtandigheid der gewonde longen? Doch ook dit ſchijnt mij niet overtuigend

te

te zijn: Dewijl het longebloed na den dood geen kragt, noch aandrift heeft om uitte-ſpringen, en bovendien is door de lucht, welke door de wonde is ingedrongen, dit ingewand geheel ingevallen, waar door de ruimte van de borst zo aanmerklijk verwijd is, dat het bloed uit de long en niet uit de zijde is uitgevloeid, noch in 't onderſte of liever achterſte gedeelte van de borst vervallen is. Ja dan kan de ſpies door de tusſchenruimte der waare ribben in de borst zijn ingegaan: doch dit weerſpreekt ten ſterkſte, dat aanmerklijk lidteken, in 't welke, zo als ik reeds heb opgemerkt, THOMAS bevolen werd niet zijnen vinger maar zijne hand intebrengen; hoedanig een lidteken voorzeker niet tusſchen de ribben, zonder het verbrijzelen van dezelve zoude plaats kunnen hebben, waar door tevens het gene uit de voorzeggingsrolle door den euangelist is aangehaald (*) onvervuld gebleven, ja geheel verijdeld zou zijn. Om deze redenen

(*) *Exod.* XII: 46. *Psalm* XXXIV: 21.

nen denke ik, dat in deze opgegevene gedachte het juiste wit geenzins getroffen zij.

En hoe uitneemend zoude ik verblijd zijn, wanneer ik mij kon vereenigen, met het gene door het puik der Nederlandsche Heelmeesteren, mijnen waarden vriend VAN DER HAAR, voor eenige jaaren, over dit onderwerp is aan 't licht gebragt. (*) Dan, er zijn voor mij eenige zwarigheden, die mij hier in weerhouden.

Die geleerde man wil dat het bloed van den gestorvenen Heiland in de rechter holligheid van het hart, of in de groote holader (*vena cava*), niet minder dan gewoonlijk na eene aderlating in eene kom geschiedt, zich in twee deelen zoude ge-

(*) *Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem* VI Deel 2 stuk bl. 923. Zie ook *Algemeene Vaderlandsche Letteroeffeningen* V Deel 2 stuk bl. 288.

geſcheiden hebben, waar van het eene ſamengeſtold (*gecoaguleerd*) en het andere dunne wei geweest zij.

Deeze ontvangplaats van dit bloed en water nu doorwond zijnde, 't zij dat dan het hart, of de holader geweest zij, zo zou daar uit eerst het verdikte bloed en naderhand de wei uitgevloeid zijn.

„ Doch," het zijn de woorden van BARTHOLINUS die ik aanhaale, „ de „ koude heeft niet zo terſtond het lichaam „ van Christus geheel bevangen: dit we- „ ten zij die gewoon zijn bij ſtervende „ te verkeeren, deze getuigen dat dik- „ wijls eenen geheelen dag, na 't uit- „ blaazen van den adem, de warmte in „ 't lichaam overblijft, zo dat er geen „ ſtremming der vochten in 't lichaam „ van Christus zo ſpoedig plaats kon heb- „ ben." (*)

Even-

(*) Vid. *Conſ. Epist* 72.

Evenwel, schoon ik hier in wat ongeloovig ben, ik zal eens toegeeven, dat zo veel smerten te ondergaan, zo veele aandoeningen te verduuren het bloed des gezegenden lijders zo merklijk ontstoken hebbe, dat bovendien de koude der drieuurige duisternis het verdikte bloed van de wei hebbe afgezonderd, dan nog bevatte ik niet hoe de verdikte klomp bloed uit de wonde in de zijde zij uitgevloeid, ja het water of de wei vooraf zoude gegaan, en als 't ware zich voorgedrongen hebben.

Maar, ik zal mij niet langer bezig houden met de opvattingen van anderen te weerspreeken, gij mijn lezer zult reeds begeerig zijn, om te weeten welk mijn gevoelen is, ik zal u daarom hier toe terstond voordleiden.

Om dit met eene geregelde orde te doen, zal ik de zaak een weinig hooger ophaalen, en een toneel openen, dat niet

met aanlokkende ſieraaden verfraaid is, noch met geen ſchoone verwen is gemaald, daar geen goud, zilver noch diamanten ſchitteren. Neen, voorwaar, hier is niets dan een treurtoneel te bezichtigen.

Ik kan niet anders dan iemand die met ſwadder bezoeteld, met doornen gekroond, met geesſels verwond, met ijzeren nagels aan 't verſchriklijk kruis geklonken, en met een ſlagregen van laster en ſmaad overſtelpt is ten toneele voeren: met één woord ik wil den lijdenden zaligmaaker in uw geheugen, zo veel mij mogelijk is, vertegenwoordigen, ik zal met mijn zwak penſeel Hem voor uwe oogen poogen afteſchilderen!

JESUS CHRISTUS, met den Vader en den Heiligen Geest waarachtig God, door eene eeuwige geboorte, de eeniggebooren Zoon des Vaders, in de volheid des tijds door den Heiligen Geest, uit Maria

mensch

mensch geworden, die, op dat hij naar zijne oneindige en onuitſpreeklijke goedertierenheid, menſchen met zonden beladen en in ellenden gedompeld, die van het erfbezit van eeuwig heil vervallen waren, van den bedreigden dood verlosſen, en hen bewooners van de zalige hemelgewesten maaken zoude, zich vrijwillig aan den wreedſten, ijsſelijkſten en ſchandelijkſten dood heeft overgegeven, waar door Hij een volwigtig en heilaanbrengend zoenoffer daarſtelde, heeft in den hof Gethſemane, onder de donders van den Godlijken richter, en 't ontſtoken blikſemvuur tegen de overtreeders der Godlijke wet, als Borg, den zwaarſten ſtrijd aanvaard, daar zijne ſchuldelooze ziel gefolterd werd door de allerverſchriklijkſte en onuitſpreeklijkſte angſten, terwijl Hij herhaalde gebeden ten hemel zond, en zijne leerlingen tevens tot waaken en bidden vermaande.

Terſtond werd Hij, door JUDAS zijn eigen leerling, die zich aan de ondeugd had verkogt, en, O ijslijkſte aller misdaaden!

den! de verraader der onſchuld werd, daar hij door gevloekte gouddorst vervoerd, onder het masker der vriendſchap, met eene geveinsde kus zijnen meester poogde te bedriegen, in de handen zijner doodvijanden overgeleverd, van alle de zijne werd Hij trouwloos verlaten, met harde touwen gekneveld, door eene bende, met zwaarden en ſtokken gewapend, omſingeld, en zo, als den grootſten kwaaddoener, naar ANNAS en CAJAFAS weggevoerd, alwaar Hij te recht werd geſteld voor eenen bloedraad der alleronrechtvaardigſte richters, die niets ten doel hadden, dan te dorſten naar den geweldigſten en wreedſten dood der vleklooze onſchuld.

Hier werd Hij door valſche getuigen, van alle kanten ſamengeraapt, beſchuldigd, en voor een Godslasteraar uitgekreten! — Hij die nooit iets vuuriger begeerd had dan de eer van zijnen hemelſchen vader!

Hier werd Hij verloochend, ja afgezwo-

ren, door den onbedachtzaamen en grootſpreekenden PETRUS, zijn gezegend aangezicht moest kinnebakſlagen verduuren, dat aangezicht zo aanminnig als onder de zon nooit aanſchouwd is, of ooit aanſchouwd zal worden!

Hier werd Hij, en dat wel in eene nachtvergadering, de bitterſte doodſtraf waardig gekeurd, Hij die de eenige bron van 't leven is, die aan allen het leven gaf, en niet weinige door wonderwerken bij het leven behield, ja meer dan een uit den dood te rugge riep!

Deze donkere nacht, zo donker als de duisternis der helle, voorbijgegaan zijnde, werd de onſchuldige Jeſus gebonden gebragt naar PILATUS, van daar naar HERODES, door dezen ten ſchimp geſteld, en, als een voorwerp van ieders ſmaad, met een ſpotgewaad omhangen, terſtond naar PILATUS terug gezonden, daar Hij

van

van Godslastering beſchuldigd, ten dood geëischt werd.

Dan de beſchuldiging van Godslastering bij den landvoogd niet voldoende gekeurd zijnde, werd Hij aangeklaagd als ſchuldig aan oproer tegen de Majeſteit des Keizers; hoe verre was Hij echter van alle oproer verwijderd, daar Hij zo nadruklijk had aanbevolen dat men den Keizer moest geeven het gene des Keizers is!

PILATUS, op dat Hij zijne handen niet met onſchuldig bloed zoude bevlekken, daar Hij naar de beide partijen gehoord te hebben, zo zeer van Jeſus onſchuld overtuigd was, zocht elke gelegenheid aantegrijpen, om zich van dezen rechtshandel te ontdoen.

Nu er door de Oudſten, de Priesters en 't volk geëischt werd, dat Hij op 't feest eenen gevangenen ontſlaan zoude,

volgens gewoonte, liet Hij de keus tusſchen JESUS en BARABBAS, die in dien tijd gevangen was, aan hun over, en wilde Jeſus zelfs eerst geesſelen eer zijne banden geſlaakt wierden.

Nu gegeesſeld, met ſpotklederen omhangen, met doornen gekroond, door ſchimp afgemat, met zwadder beſpogen zijnde, werd Jeſus ten voorſchijn gebragt, op dat daar door de barmhartigheid des volks mogt bewogen worden.

Dan, o toppunt van boosheid! de moordenaar BARABBAS werd gekozen, de onſchuldige JESUS werd verworpen, en, met herhaald en algemeen geroep der menigte, werd de kruisſtraffe voor dezen geëischt. Ja de weergalmende lucht werpt het verdubbelde geroep: *kruis Hem! kruis Hem!* als 't ware vraagende terug, *kruist gij Hem? kruist gij Hem?* Ten teken van eeuwige afkeuring en verontwaardiging, ſchijnt zo een ſpreekende echo

als

als uit den grond hun geroep terug te kaatſen.

De Jooden echter gierende op hun prooi als woedend roofgedierte, wijl hunne harten harder dan koper en ſteen waren, lieten zich niet afzetten.

Daar alle omtuiningen waren doorgebroken, en de ſchaamte geheel afgelegd, terwijl zij door haat verblind waren geworden, drongen zij PILATUS met onſtuimig geroep, *indien gij dezen los laat, zijt gij des Keizers vriend niet, die zich zelven koning maakt weerſpreekt den Keizer.* PILATUS wordt door de vrees voor het woedende volk en 's Keizers ongunst eindelijk overwonnen.

Nu konden geen herhaalde kloppingen van zijn nog waakend geweten, noch de getrouwe waarſchouwingen van zijne, door den droom bekommerde echtgenote meer

 baa-

baaten. Hij plaatst zich voor aller oog op den richterstoel, en spreekt het ijslijk vonnis der verschriklijke kruisstraffe uit! Dus wordt de verfoeilijkste misdaad bedreven; der onzinnigheid bandeloos den teugel gevierd, en door wreedheid de straf bepaald! Zonder toeven vliegen de gerichtsdienaars toe met hun verschriklijk gelaat, en na dat zij de kleding van Jesus verwisseld hadden, wordt Hij aangegrepen en onder den toevloed eener groote menigte met twee moordenaars die deelgenooten der zelfde straffe waren, zwoegende onder 't kruishout, dat Hij een tijd lang droeg, naar de verschriklijke strafplaats *Golgotha* onder bespottingen en geween uitgeleid.

Wel aan lezer, dat wij ons bij dit treurtoneel vervoegen, en den stervenden verlosser met Godvruchtige traanen navolgen!

Hier wordt de Christus gevoerd op den doodshoofdberg, die van 't verachtlijk, over-

overſchot der boosdoeners dat hier aan 't roofgevogelte ter ſpijze werd gegeven, dien naam droeg.

Hier zou de dood zijn verſchriklijke pijlen op Hem afſchieten, en Belials beken Hem verſchrikken!

Hier naderde Hij aan de hel, maar weigerde den bedwelmende beker te drinken, dien men Hem aanbood.

Aan den Heer van alles, die alles kleed en voedt, worden de klederen uitgetogen, en deze door een heilloos rot al lotende gedeeld!

Het ſchandhout wordt opgericht, en 't opſchrift van zijne beſchuldiging, als Koning der Jooden, ter zijner beſchimping in drie taalen daar aan gehecht, terwijl

even dit zijne hooge waardij en zaligend werk aankondigde.

Terſtond wordt de zachtmoedige Zaligmaker in 't midden der kwaaddoeneren als de ergſte derzelven, op een uitſtek ſchreijelings zittende, aan 't ſtrafhout gehecht, waar aan Hij eenen langzaamen dood zou ſterven, als hemel en aarde onwaardig.

De beide armen werden aan den dwarsbalk met ijzeren nagels vastgeklonken, en, veelligt, de armen en beenen met harde touwen daar aan gebonden.

Beſchouwt hier Christenen, Jeſus aan 't vloekhout hangen, van wien de profeeten dit alles voorſpeld hadden, en de voorbeelden in de afgerolde eeuwen zulks hadden afgetekend!

Jeſus hong hier, op dat ik zwijge van

de

de herhaalde en opeengeſtapelde beſpottingen, en ijslijke lasteringen, beladen met al de zonden zijns volks, van welke, als van walgelijke etterbuilen, zijne vleklooze ziel, zo wel als de heiligheid zijns vaders, de volkomendſte afkeer had!

Hier hong Hij onder 't gevoel van zijns vaders toorn, van de ſtrafeiſchen der wet, en de vuurige pijlen van den ſatan!

Hier ondervond Hij als in een bundel ſaamgepakt, het verſchriklijke van den eeuwigen dood, dien de zonden der menſchen verdiend hadden.

Hier leed Hij de verſchrikkingen en ſmerten, welke zo veele duizenden der zijnen, eindeloos in de buitenſte duisternisſe, zouden hebben moeten lijden.

Dan ik trede hier niet dieper in, 't

zoude ſtoutheid zijn zulks te doen, 't is de liefde die ons tot weenen verplicht, daar de menschlijkheid ons tot ontzetting noopt.

Ja, geheel de natuur ſtond verbaasd; de hemel zelfs ontzettede zich, terwijl de zon op 't midden van den dag zich met eenen ſluier dekte, daar zij haaren ſchepper, die de vriendelijke nabijheid zijns vaders voorheen genoot, maar nu wegens Godlijke verlaating, immers wegens gemis van die troostlijke nabijheid, bange zuchten ſlaakte, dus niet kon hooren klagen, noch den ondergang van de zonne der gerechtigheid op Golgotha niet kon aanſchouwen.

De aarde verſchrikt en davert door ſtuiptrekkingen onder de voeten. Met het voorhangſel des tempels ſcheuren de rotzen te gelijk, de deuren der graven worden opengebroken, de rustende beenderen der geſtorvene heiligen worden geroerd en de-

deze opgeſtaan en uit de graven gegaan zijnde, verſchenen daarna aan veelen in de heilige ſtad.

De lucht zelfs geraakte in beroering, daar de dampkring ginds en herwaards geſchokt, het vreeslijk gedruis der ſplijtende grafzerken alom deed hooren, en elk wereld deel met ſchrik en ontzetting vervulde.

Gij ſtemt zeker met mij in waarde lezer, dat geduurende den tijd van dit lijden, voornamelijk in de zes laatſte uuren de ziel des lijdenden verlosſers, door zo veel opeengeſtapeld leed ongemeen gefolterd is geworden.

Gij zult geredelijk erkennen, geen ſchip werd in de onſtuimigſte zee ooit zo geſlingerd, door woedende golven zo zeer geteisterd, door loeiende ſtormen in de diepte der zee zo weggeſtuwd, of tegen rotſen zodanig verbrijſeld, als de

ziel

ziel van den zachtmoedigen verlosser door stormen, baaren, teisteringen, angsten, smerten en verschrikkingen geschokt en als verbrijseld is geworden.

Is nu bij Jesus even als bij ons zo een nauw verband tusschen ziel en lichaam, 't zal u niet verwonderen derhalven dat gelijk het lichaam ligtlijk aangedaan is, door zo veele geweldige aandoeningen in de ziel ook het lichaam ellendig geteisterd is geweest.

Het komt tog met de reden en ondervinding overeen, dat onder zulke geweldige schokken in de ziel, zo lang het beginsel van leven (*irritabile principium*) in 't lichaam heerscht, het welke voor de oorzaak van alle beweging wordt gehouden, en te recht Godlijk wordt genoemd, de kleenere slagaders zijn samengetrokken, en dat zo veel sterker en meerder als de aandoeningen der ziele geweldiger en talrijker geweest zijn.

En

En hier uit besluite ik dat er eene groote samentrekking van veele bloedvaten is geweest. Ja, hoe zeer is deze geweldige samentrekking vermeerderd geworden, door de onuitspreeklijke lichaamssmerten, welke Jesus geleden heeft, dit zal niemand ontkennen, die het door kinnebakslagen geteisterde aangezicht, de door geessels opgescheurde rug, het met doornen gewondde hoofd, het scherpe uitstek van 't kruis, dat Hem ten zetel diende, de geweldige rekking van alle de leden, en de dikke ijzeren nagelen door de peesachtige handen gedreven, in behoorlijke overweeging neemt.

Dit alles is nog vermeerderd, door de schielijke koude der lucht, waar in Hij moedernaakt hong, toen de drieuurige duisternis de aarde als met eenen nacht bedekte.

Eindelijk dit alles is nog vergroot door de knellende banden, met welke de armen

men en mogelijk ook de beenen aan 't vloekhout vastgebonden waren, waar door niet alleen de kleinere, maar zelfs ook de grootere ſlagaders ſamengedrukt en geprangd zijn geweest.

Zijn zo veele bloedvaten en daar onder ook de grootere, zo geweldig geperst geworden, welk een beletſel heeft dit gegeven voor de rondvloeiende vochten, welk een wederſtand is hier door aan 't kloppend hart veroorzaakt, welk eene belemmering is aan beiden door de ſteeds in zwaarte toeneemende ſtraffe te wege gebragt!

Het purperverwig bloed derhalven in de ongeklemde bloedvaten opeengekropt zijnde, heeft het niet anders kunnen zijn, of daar is eene zeer aanmerklijke uitzetting en ſchuuring te wege gebragt.

Maar dit heeft in de groote ſlagader

ader (*Aorta*) allermeest plaats gehad, en er is geen twijffel aan, of de kroonſlagaderen (*Arteriæ coronariæ*) hebben veel van 't uitgezette bloed, meer dan gewoon, door de zelfſtandigheid (*parenchijma*) van het hart overgevoerd.

Van hier eene meerdere afſcheiding van het waasſemachtige vocht het welke binnen in het hartezakje (*Pericardium*) geduurigſlijk uitdampt, om het hart vochtig en ſlibberig ter bevordering van deszelfs beweegbaarheid te houden.

En zeker, door deze volheid van de groote ſlagader (*Aorta*) is, naar de gewoone wet van den omloop des bloeds, veroorzaakt, dat de linkerzijde van het hart zich niet ſpoedig genoeg heeft kunnen ontlasten, en bij gevolg heeft dit ook niet kunnen geſchieden door de aderen en ſlagaderen der longe (*Venæ et arteriæ pulmonales*) noch door de rechterzijde van het hart.

Er

Er bleef derhalven een opeengehoopte overvloed van bloed, en voor de rechter holligheid in het rechter oor van 't hart, en in de holader (*vena cava*) en deze was zo veel meerder, naar mate, zonder twijffel, de door de pijnen drillende vezelen der ſpieren, het bloed, met meerdere ſnelheid, door de aderen naar het hart hebben te rug gevoerd.

Derhalven het bloed dus opeengehoopt zijnde, zo is de genoemde ader en het rechter oor van 't hart daar door vervuld en zeer aanmerklijk uitgezet. (*)

Maar

(*) Hoe merklijk intusſchen, de vrije omloop van 't bloed door de longaderen geſtremd zijnde, de holader (*vena cava*) word uitgeſpannen blijkt uit MORGAGNO (*Ep.* XIX art. 17) welke de nedergaande holader (*vena cava*) door bloed zeer uitgezet heeft gevonden. 't Zelfde vindt men ook aangaande het rechter oor en den boezem van de holader (*vena cava*) na eene borstbenauwdheid (*asthma*) opgemerkt door C. M. FORLANUS; *Rarior. Obſ. decad.* 1 *p.* 75. RIOLANUS, *in Gasſendum* p. 111 maakt melding van eenen verworgden, wiens

Maar van hier is ook dat het bloed der aderen, door de kroonslagaderen (*co-*

ro-

wiens holader (*vena cava*) nabij het hart, tot de grootte van een vuist was uitgezet. Een gelijk geval van eenen verstikten vindt men bij FONTANUS *Conf. resp.* p. 59.

Ja C. CONSENTINUS p. 284. beschrijft gevallen van verworgde dieren, bij welke de holader somtijds gescheurd gevonden wordt, zie HALLER *in institut Med. Boerh.* § 619 *in nota.*

Maar misschien werpt mij iemand tegen, dat de groote stem met welke JESUS riep toen hij den geest gaf ten bewijze strekt, dat de ademhaling bij Hem geheel onbelemmerd is geweest, en dat er geen opeengehoopt bloed in de longen kan geweest zijn. Doch met gelijk recht zou dan hier uit kunnen afgeleid worden, dat de zaligmaker, door alle de folteringen die Hij ondergaan heeft, geheel niet zoude zijn afgemat geweest, 't welke nooit iemand heeft gedacht, of ook ooit ligtlijk zal gelooven.

Hier uit kon dan tegen mij niets met grond besloten worden, wijl dit iets bovennatuurlijks is geweest, en een nieuw en kragtig uitwerksel van den invloed der Godheid, waar door JESUS ontegenzeglijk openbaar gemaakt heeft, dat Hij na het doorstaan van zo veele afmattingen, indien Hij gewild had, door zijne Godlijke kragt, zijn leven langer

ronariæ) terug gebragt, van 't hart minder vrij heeft kunnen ontvangen worden, daar voor 't overige die aderen door de nabijgelegene uitgezette ſlagaderen overal gedrukt en geprangd wordende, de wederkeerende vochten traager voortgevoerd hebben.

Wat is hier uit gevolgd? Dit, dat het waaſemachtige vocht van 't hartezakje (*Pericardium*) naar maate van deszelfs vermeerderde afſcheiding niet heeft kunnen opgeſlorpt worden.

Zo is dan dit vocht vermeerderd, en 't hartezakje (*Pericardium*) dermaate uitgeſpannen, en niet minder gezwollen geweest als het bij eene wezenlijke waterzucht uitgezet is.

In

had kunnen rekken, maar dat dewijl nu alles volbragt was, Hij nu ook zijne menschheid daar Hij van dezelve die Godlijke onderſteuning onttrok, vrijwillig in den dood overgaf.

In dezen toeſtand Jeſus eindelijk geſtorven zijnde, is al 't ſlagaderlijke bloed, door ſtuiptrekkende bewegingen, door de knellende banden veroorzaakt, nit dezelve in de aderen overgegaan en opeengehoopt, ja heeft aldaar nog eenen vermeerderden toevoer van bloed bekomen.

Dit was de toeſtand van 't lijk van Jeſus toen, 't zij dan uit onbeſchaamde boosaartigheid, 't zij dan uit nieuwsgierigheid om te onderzoeken, of de dood van den lijder ook ſlechts gemaakt en voorgewend was, of ook wel om der Jooden gunste te winnen, en wel ligt op aandrang van eenigen uit hunne overſten, die door dolle woede vervoerd waren, één van de krijgsknechten met de heiligſchendende ſpies de zijde des Heilands doorboorde, waar door een vloed van bloed en water uit die wonde ontſprong.

Gij ziet dus waarde lezer! in zo verre mijn taak volvoerd, dat ik nu met weini-

ge woorden het uitvloeien dezer beide vochten kan ophelderen.

Laat ons ſtellen dat door de rechter zijde, langs den kant der tiende ribbe, *voor* (misſchien ook eenigzins *boven*) het kraakbeenig buigzaam uiteinde van de elfde ribbe de ſpies zij ingegaan in 't lichaam, en in eene ſchuinſche richting opwaards gaande door de zelfſtandigheid (*parenchijma*) van den lever zij doorgegaan, en de met bloed opgevulde nederwaards gaande holader (*vena cava*) doorſtoken heeft, waar door dit bloed terſtond is uitgeſtort, terwijl de ſteek voortgaande, ook opening gegeven heeft aan de vochten waar mede het hartezakje (*Pericardium*) zo zeer was vervuld.

De zaak is dunkt mij klaar, en ieder, die met onbenevelde oogen ziet, zal mij toeſtemmen, dat het niet anders heeft kunnen zijn, of de doorboorde ader heeft boven de wond opeengehoopt bloed ge-

had,

had, want van de lagere deelen heeft dit niet opwaards kunnen klimmen, dit nu is terstond door de in den lever gemaakte opening uit hoofde van deszelfs eigene zwaarte uitgestort, terwijl door diezelfde kragt de groote hoeveelheid van water of 't wijachtige vocht van het hartezakje (*Pericardium*) is uitgevloeid.

En zeker, dus wordt in alles de zin en de orde van 't heilig geschiedverhaal bewaard, en, mij is door niemand eene betere verklaring getoond. Daar bij wordt op deeze wijze plaats gelaten voor dat aanmerklijke lidteken zonder eenige verbrijzeling van beenderen gelijk ik te vooren reeds heb aangemerkt.

Bovendien wordt ook mijne gedachte, dat de rechterzijde des Heilands doorstoken is, bevestigd, door de *Persische Historie van Christus*, beschreven door XAVERIUS en uitgegeven door LUDOVICUS DE DIEU.

 Ook

Ook wordt dit begunſtigd door de Arabiſche overzetting, volgends het getuigenis van KIRSTENIUS (*), een Geneesheer zo doorkundig in de Arabiſche taale, wiens woorden zijn: „ *dat het de rechterzijde* „ *van onzen zaligmaker Jeſus Christus* „ *is geweest, welke toen Hij aan 't kruis* „ *hong door één der krijgsknechten met* „ *eene ſpies doorſtoken is, blijkt uit alle* „ *de Arabiſche vertaalingen, 't zij de-* „ *zelve gedrukt of dat het handſchriften* „ *zijn, met de grootſte eenſtemmigheid.*"

Niet minder komen hier mede over een de oudſte ſchilderſtukken en penningen, onder welke de gouden Conſtantinopolitaanſche munt het meeste bekend is. (†)

Zelf meent RITTERUS (§) dat Profeet *Eze-*

(*) *In Præfat grammat. arabic*

(†) LAMPE *Comment analijtico Euang. Joann. Tom.* III. p 628 in not.

(§) *Disſert de aqua ex Christi latere profluente.*

Ezechiël (*) op deze zijde de toeſpeeling heeft gemaakt, wanneer Hij zegt: *ziet de wateren ſprongen uit de rechter zijde.*

Daar HESYCHIUS en PROCOPIUS het bevel in MOSES wet vervat, (§) dat het lam geſlacht moest worden aan de zijde van den altaar noordwaards, dat is aan de rechter zijde, overbrengen op het lam van God, dat geſlacht is voor de zonden der wereld, en in de rechter zijde doorſtoken is.

Dan dit laate ik ter beoordeeling van hun over, wier werk het is de gewijde ſchriften te verklaaren.

Dit eene wil ik hier ſlechts bijvoegen, dat dit uitvloeien van bloed en water ieder afzonderlijk een ontegenzeglijk bewijs is, dat JESUS aan het kruis alrede den geest gegeven had.

Want

(*) *Cap.* XLVII: 2.
(§) *Levitikus* I: 11.

Want indien Hij den adem nog niet had uitgeblazen, en er omtrent het hart, de bronader van 't leven, nog eenige omloop van vochten ware overig geweest, zo zoude zeker de gewoone holader terſtond het geſtadig ſtroomende bloed van de onderſte deelen hebben uitgeworpen, en dit op generlei wijze van 't vocht uit het hartezakje hebben kunnen onderſcheiden worden.

„ *Zo betaamde het Gode door zo veel*
„ *lijden aan Jeſus den weg tot het eeu-*
„ *wige leven te ontſluiten. O! gij alle*
„ *die naar 't einde der loopbane den*
„ *leidsman begeert te volgen, ziet Hem,*
„ *aan wien het bleeke gelaat van den*
„ *dood het aangezicht misvormd heeft,*
„ *wiens lijk ſiddering verwekt, terwijl*
„ *Hij naakt ter ſtraffe overgegeven, in*
„ *zijne zijde met eene ſpeere doorwond is*
„ *O lijk van een vriend!*
„ *O levenwekkende dood voor den God-*
„ *vruchtigen! O verzachting van ſmer-*
„ *ten! O gewenschte dood! O wonden*
„ *recht geſchikt om 't beste geneesmiddel*

„ *te*

„ *te zijn! In de droefheid brengt gij*
„ *groote en nieuwe vreugd aan, gij ver-*
„ *vrolijkt het hart dat ſmerte heeft, en*
„ *ontheft ſchuldige ellendelingen van de*
„ *ſtraffe!*

„ *O kruis gij zijt het uiterſte doel*
„ *van mijn geloof, gij zijt alleen mijne*
„ *onderſteuning in zwakheid en wanke-*
„ *ling, Gij zijt genoegzaam om mijne*
„ *zekere vertroosting tegen rampen te*
„ *zijn, Gij zijt de eenige aangenaame*
„ *verkwikking voor mijn gemoed!* (*)

(*) Dit zijn de verſen van BARLÆUS uit zijne *Heroicor. Lib.* I. *Hijmnum in Christum*, welke ik met eenige verandering de mijne gemaakt hebbe.

R601